

УДК 65.012.45

Осадча О. О., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЯКІСТЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ

Досліджуються показники оцінки якості облікової інформації вітчизняних суб'єктів в сучасних умовах економічних трансформацій. Узагальнено міжнародну облікову практику забезпечення такої оцінки в розрізі якісних та економічних (вартісних) складових. Запропоновано трактування дефініції «облікова інформація» з урахуванням цільових запитів користувачів, нормативного регулювання підготовки показників фінансової звітності. Розкрито застосування моделі рівня маніпуляцій за «M-Score», адаптованої до економічних умов діяльності та національних Положень бухгалтерського обліку.

Ключові слова: облікова інформація, якість облікової інформації, суб'єкти господарської діяльності, користувачі облікової інформації, оцінка якості облікової інформації.

Постановка проблеми. Кожна категорія користувачів фінансової звітності (а отже, облікової інформації, на основі якої вона підготовлена) має свої власні вимоги щодо змістового наповнення. Як результат – підходи до розкриття корисності та якості таких даних також будуть різними залежно від цільових запитів користувачів.

За економічним змістом, оцінкою вітчизняних учених-економістів, фінансовий стан визначається комплексом розрахункових складових, серед яких: результат взаємодії сукупності виробничо-економічних факторів, усіх елементів фінансових відносин підприємства; сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні його фінансові можливості; оцінка використання виробничих ресурсів, формування капіталу та фінансових результатів.

Дослідження методичних та практичних підходів економічного забезпечення механізму збалансованості обумовлюють потреби в ідентифікації складових такої збалансованості, їх підпорядкування. Узагальнюючи міжнародну практику сталого розвитку, можна стверджувати, **збалансована** діяльність підприємств – це організація раціонального, ефективного використання виробничих ресурсів з метою реалізації оперативних та

стратегічних завдань господарської діяльності, що передбачає комплексну збалансованість трьох складових: позитивну динаміку економічних показників (економічна складова); соціальне забезпечення працівників (соціальна складова); екологічну безпеку операційної діяльності (екологічна складова).

Виокремлення операцій в розрізі зазначених складових – одне з пріоритетних завдань якості облікового забезпечення фінансово-господарської діяльності, що уможливорює проведення моніторингу виконання програм соціально-економічного розвитку, а саме – оцінку достатності/дефіциту відповідного фінансового забезпечення.

Суттєвий вклад в розвиток теорії і методології якості облікової інформації внесли іноземні та вітчизняні вчені: Е. Демінг, К. Друрі, В. Шухарт, Л.Г. Ловінська, С.Ф. Легенчук, Є. Соколова, Ф.Ф. Бутинець, М.В. Ван Бред, А.М. Кузьмінський, Л. Крамаровський, В.Ф. Максимова, В.В. Євдокимов, Т. Бутинець та ін.

Питання теорії та методології визначення оцінки якості облікової інформації стали предметом наукових досліджень відносно недавно. Сьогодні можна говорити про відсутність системних досліджень, присвячених проблемам застосування концепції формування оцінки якості облікової інформації у вітчизняній обліковій практиці, а також критеріям підконтрольності відповідних розрахункових показників.

Мета та завдання статті. Метою статті є обґрунтування критеріїв оцінки якості облікової інформації для вітчизняних суб'єктів, методичних підходів формування такої оцінки. Зазначене передбачає виконання наступних завдань: систематизувати науково-практичні трактування категорії "якість облікової інформації"; виокремити складові показники оцінки якості облікової інформації як об'єкта обліку та контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з визначальних джерел облікового забезпечення результатів фінансово-господарської діяльності в системі менеджменту господарюючого суб'єкта є його фінансова звітність. Якісні характеристики фінансової звітності та принципи її підготовки наведено в НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [7]. Інформація, яка надається у фінансовій звітності, повинна бути:

- дохідливою, достовірною, зрозумілою її користувачам;
- містити лише доречну інформацію, що впливає на прийняття рішень користувачами;
- надавати можливість користувачам порівнювати фінансові звіти підприємства за різні періоди, в розрізі різних підприємств;

- дотримуватись визначених НП(С)БО принципів: автономності підприємства; безперервності діяльності; періодичності; історичної (фактичної) собівартості; нарахування та відповідності доходів і витрат; повного висвітлення; послідовності; обачності; превалювання сутності над формою; єдиного грошового вимірника.

У Концептуальній основі Міжнародних стандартів фінансової звітності сформульовано якісні характеристики корисної фінансової інформації як такі, що визначають за цільовим спрямування «типи інформації, найімовірніше, найбільш корисні для нинішніх та потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів для прийняття ними рішень про суб'єкт господарювання, що звітує, на основі інформації, уміщеної у його фінансовому звіті» [5].

Окрім цього, слід враховувати, що подання фінансової інформації у звітних формах пов'язано з витратами. Відтак, серед інших критеріїв слід зауважити на досягненні раціонального паритету відповідних витрат та вигод від позиційного розкриття такої інформації у звітності.

Якість в загальноекономічному трактуванні – це економічна категорія, яка відображає сукупність властивостей продукції (технічних, технологічних, економічних, екологічних тощо), що зумовлюють ступінь її здатності задовольняти потреби споживачів відповідно до свого призначення.

Науковці, фахівці-практики досліджують якість облікової інформації з різних точок зору: як «якість фінансової звітності», «якість облікової інформації» і, власне, «якість обліку» (таблиця).

Поняття «якість» закріплено стандартами. Так, парадигмою є визначення якості у відповідності з ДСТУ ISO 9000:2007 «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів»: «якість - це ступінь, до якого сукупність власних характеристик задовольняє вимоги» [3]. Причому, під характеристикою мається на увазі характерна особливість, що може бути власною чи наданою, якісною або кількісною; вимога – це сформульована потреба чи очікування, які є загальнозрозумілими або обов'язковими.

Отже, якість облікової інформації з урахуванням міжнародної практики та потреб вітчизняних соціально-економічних трансформацій – це:

А) відповідність цільовим запитам користувачів за показниками: врахування оперативних та стратегічних завдань; розкриття специфіки управління операційною діяльністю та галузевого підпорядкування; читабельності, зрозумілості, однозначного трактування показників;

Трактування поняття "якість облікової інформації"

№ з/п	Автор	Зміст
1.	Хендрексен Э.С., Ван Бред М.Ф. Теория бухгалтерского учета [8]	властивість інформації, що допомагає її користувачам підвищити вірогідність реальних прогнозів
2.	Лучик Г.М. Характеристика обліково-аналітичної інформації [6]	наявність узагальнюючих показників якості, що характеризують облікову інформацію у достатній мірі. До ціннісних характеристик належать: значущість для прийняття ефективних рішень; вартість – всі видатки за фактом одержання інформації
3.	Будько О.В. Шляхи забезпечення якості облікової інформації [1]	під забезпеченням якості варто розуміти частину менеджменту якості, орієнтовану на створення упевненості в тому, що відповідні вимоги будуть виконані
4.	Бутинець Ф.Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку [2]	інформація повинна відповідати таким вимогам, як достовірність, значимість, порівнянність і постійність, суттєвість, консервативність, повнота
5.	Євдокимов В.В. Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку [4]	бухгалтерська інформація як складова економічної є: одним із її видів, які характеризують виробничо-господарську діяльність підприємства; відрізняється великим обсягом і різноманітністю; їй притаманний масовий характер обчислень, що виконуються за типовими алгоритмами з певною періодичністю

Б) відповідність нормам зовнішнього та внутрішнього регулювання: методика розрахунку показників відповідає національним обліковим Положенням; формування інформаційних блоків з урахуванням принципів та якісних характеристик, регламентованих НП(С)БО 1 [7]; дотримання базових принципів безпосередньо на етапах формування.

У кваліметрії поняття «якість» розглядається як сукупність всіх тих і тільки тих властивостей, що характеризують результати при споживанні об'єкта/продукту, але не включають витрати на створення і споживання

(отже, до сукупності входять лише властивості, пов'язані з результатом, що досягається при споживанні, але не пов'язані з витратами по забезпеченню такого результату, що не відповідає принципам НПСБО 1).

Якість як економічна категорія невід'ємна в дослідженнях її оцінки від економічності – сукупності властивостей об'єкта, які характеризують витрати грошових коштів на його створення та споживання.

Із вищенаведених визначень якості та економічності слідує, що всю множину властивостей об'єкта можна розділити на дві окремі підмножини: властивості, які характеризують якість об'єкта; властивості, які характеризують його економічність.

Оскільки споживачів, як правило, не цікавить лише якість об'єкта без урахування його економічності, виникає необхідність в наявності такої характеристики, яка б враховувала всю множину властивостей об'єкта, пов'язаних як з результатами, отриманими при споживанні (якістю), так і з витратами, понесеними при цьому (економічністю). Таку характеристику у кваліметрії визначають як *інтегральну якість* – властивість об'єкта, яка характеризує сукупність його якості та економічності.

Щодо показників економічності, то витрати, пов'язані з підготовкою облікової інформації – відповідно до ПСБО 16 «Витрати» за характером прямі та загальновиробничі: заробітна плата з нарахуваннями обов'язкових соціальних внесків виконавців з числа фахівців-обліковців, амортизація задіяного комп'ютерного обладнання, витрати на консультування аудиторських фірм, спеціалізована фахова підписка тощо. Це можуть бути, переважно, адміністративні витрати (якщо облік обмежується результатами виробництва – загальновиробничі).

У випадку залучення зовнішніх спеціалістів для підготовки річної звітності, специфічної періодичної звітності на основі окремих вимог та/або цільових запитів (практикується в міжнародній обліковій практиці суб'єктами на етапах участі в інноваційно-інвестиційних проектах, грантах тощо) – або вищезазначені витрати діяльності, або нематеріальний актив, що буде амортизуватись протягом дії такого проекту\гранту.

Зупинимось детальніше на показниках, що забезпечують якісні характеристики облікової інформації. Свою ефективність в оцінюванні якості облікової інформації довела математична модель «M-Score», розроблена американським професором Мессодом Д. Бенешом (Messod Daniel Beneish) наприкінці 90-х років ХХ ст. [9].

Зважаючи на недостатню кількість інформації щодо можливостей її практичного застосування у вітчизняній професійній літературі, доцільно зупинитись на характеристиці моделі «M-Score». Модель побудована на восьми змінних, що розраховуються, в основному, на основі фінансової

звітності суб'єкта господарювання. Модель відображає рівень ймовірних маніпуляцій з показниками фінансових результатів.

Розглянемо методику розрахунку рівня маніпуляцій за «M-Score», адаптовану до вітчизняної фінансової звітності. Насамперед, розраховуються вісім показників:

1. **DSRI (Days' Sales in Receivables Index)** – показник надходження коштів від дебіторів. Розраховується як співвідношення виручки до дебіторської заборгованості в цілому у звітному році та році, що йому передує. Даний показник є індикатором інфляції доходів.

2. **GMI (Gross margin index)** – показник валового прибутку – співвідношення валового прибутку звітного та попереднього року.

3. **AQI (Asset Quality Index)** – показник якості активів. Якість активів визначається як частка необоротних активів (за винятком довгострокових біологічних активів) у валюті балансу звітного року у порівнянні з попереднім.

4. **SGI (Sales Growth Index)** – показник зростання доходів. Розраховується як співвідношення доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у звітному році та році, що йому передує. Зростання доходів не є безпосередньою ознакою маніпуляцій з показниками фінансових результатів, однак позитивне значення даного показника може бути сфальсифіковано з метою створення позитивного фінансового іміджу в очах партнерів та інвесторів досліджуваного суб'єкта господарської діяльності, а тому вимагає детальнішого аналізу і підтвердження.

5. **DEPI (Depreciation Index)** – показник амортизації. Визначається як співвідношення суми зносу необоротних активів звітного та попереднього року. Якщо цей показник менше одиниці, це свідчить про те, що суб'єктом господарювання могли бути переглянуті норми амортизації, збільшені терміни корисного використання активів для зменшення амортизаційних відрахувань та зростання прибутку.

6. **SGAI (Sales, General and Administrative expenses Index)** – показник витрат операційної діяльності. Розраховується, як співвідношення суми витрат операційної діяльності у звітному році та році, що йому передує. Зростання даного показника трактується аналітиками як негативна тенденція щодо перспектив розвитку досліджуваного суб'єкта у майбутньому.

7. **LVGI (Leverage Index)** – показник зобов'язань. Визначається як частка суми довгострокових і поточних зобов'язань у валюті балансу звітного року у порівнянні з попереднім. Його розраховують з метою фіксування частки кредиторської заборгованості задля уникнення можливих фінансових маніпуляцій в майбутньому.

8. **TATA (Total Accruals to Total Assets)** – співвідношення оборотного капіталу (за винятком грошей та їх еквівалентів) до загальної суми активів.

Вісім вищезазначених змінних формують показник ймовірності маніпуляцій M (формула 1):

$$M = -4,84 + 0,92 \cdot DSRI + 0,528 \cdot GMI + 0,404 \cdot AQI + 0,892 \cdot SGI + 0,115 \cdot DEPI - 0,172 \cdot SGAI + 4,679 \cdot TATA - 0,327 \cdot LVGI \quad (1)$$

Як свідчить практика, використання моделі «M-Score» не є абсолютним гарантом якості облікової інформації. Однак, дана модель дозволяє кількісно оцінити довіру до облікових даних, відтак – в цілому до ймовірних суджень за результатами їх аналітичного дослідження на етапах прийняття певних управлінських рішень.

Модель передбачає оперування системою індивідуальних показників з відповідним значенням. Це дозволяє їх ранжування: у випадку негативно оцінки відокремити показники з вирішальним впливом на таку оцінку, а в подальшому – визначити області, що вимагають методичного та організаційного підсилення як такі, що мінімізують рівень маніпуляцій щодо розрахунку оцінки якості облікової інформації.

До істотних недоліків моделі слід зарахувати брак однозначної інтерпретації в рамках різних варіантів моделі, нечітке визначення діапазону маніпулювання окремих показників.

Відтак, результати оцінки на підставі цієї моделі повинні трактуватися більше як «профілактичні», попереджувальні дані, що є предметом подальших уточнень з використанням досліджень не тільки показників фінансової звітності, але й практичного середовища досліджуваних суб'єктів (регуляторного, внутрішньоуправлінського, внутрішньо-технологічного, соціально-економічного тощо).

Висновки. В результаті досліджень обґрунтовано доцільність адаптації напрацювань кваліметрії, що розглядає поняття «якість» як сукупність всіх тих властивостей, що характеризують результати при споживанні інформаційного продукту (як бажані, позитивні, так і небажані – негативні), але не включають витрати на створення і споживання.

Сучасні трансформаційні процеси вітчизняної економіки визначають потребу суб'єктів в оприлюдненні, плануванні, підконтрольності показників збалансованості господарської діяльності. Досить презентабельною для суб'єктів в питаннях якісних елементів оцінки облікового забезпечення є модель рівня маніпуляцій за «M-Score», адаптована в процесі дослідження до формату вітчизняної фінансової звітності. Матриця розрахунку за «M-Score» може бути використана як в цілому, так і в розрізі показників економічного розвитку суб'єкта, соціального забезпечення працівників та екологічної безпеки його операційної діяльності.

1. Будько О. В. Шляхи забезпечення якості облікової інформації / О. В. Будько // Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тер-

нопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – № 2. – С. 183–187. – ISSN 1993-0259. **2.** Бутинець Ф. Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: [підруч.] / Ф. Ф. Бутинець. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Житомир : ПП «Рута», 2002. – 544 с. **3.** ДСТУ ISO 9000:2007. Основні положення та словник термінів : Національний стандарт України. – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – 29 с. **4.** Євдокимов В. В. Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку : монографія / В. В. Євдокимов. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – 516 с. – С. 35. **5.** Концептуальна основа фінансової звітності: IASB; Стандарт, Міжнародний документ, Концепція від 01.09.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>. **6.** Лучик Г. М. Характеристика обліково-аналітичної інформації <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/175.pdf>. **7.** Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. за № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. **8.** Хендрексен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Хендрексен Э. С., Ван Бреда М. Ф. ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 576 с. **9.** Pounder V. Measuring Accounting Quality [Електронний ресурс] / Bruce Pounder // Strategic Finance Magazine. – May 2013. – Режим доступу : <http://mydigimag.rrd.com/publication/?i=157428>.

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С. О. (НУВГП)

Osadcha O. O., Candidate of Economics, Associate Professor

(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

QUALITY OF ACCOUNTING INFORMATION: ASSESSMENT CRITERIA AND INDICATORS

We study quality assessment indicators of accounting information of domestic subjects in modern conditions of economic transformations. A review of the international accounting practices for such an assessment in the context of quality and economic (cost) components. The aim of the article is to study: the criteria assessing the quality of accounting information for domestic entities; methodological and organizational approaches of formation of such an assessment. The interpretation of the definition "Account Information" in view of the target user requests, regulatory preparation of the financial statements is proposed. The use of model-level manipulation of «M-Score», adapted to the economic conditions and activities of National Accounting Regulations discloses.

Keywords: accounting information, the quality of accounting information, business entities, users of accounting information, evaluation of the quality of accounting information.

Осадчая О. А., к.э.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

КАЧЕСТВО УЧЕТНОЙ ИНФОРМАЦИИ: КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ

Исследуются показатели оценки качества учетной информации отечественных субъектов в современных условиях экономических трансформаций. Проведено обзор международной учетной практики обеспечения такой оценки в разрезе качественных и экономических (стоимостных) составляющих. Целью статьи является обоснование: критериев оценки качества учетной информации для отечественных субъектов; методических и организационных подходов формирования такой оценки. Предложены трактовки дефиниции «учетная информация» с учетом целевых запросов пользователей, нормативного регулирования подготовки показателей финансовой отчетности. Раскрыто применение модели уровня манипуляций с «M-Score», адаптированной к экономическим условиям деятельности и национальных Положений бухгалтерского учета.

***Ключевые слова:* учетная информация, качество учетной информации, субъекты хозяйственной деятельности, пользователи учетной информации, оценка качества учетной информации.**
